

מערכת הקב"ה כנגד מערכת הכוכבים

יתרו תשפ"א שלום רב –

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ופירש"י כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. ופירשו כל מפרשי רש"י [רא"ם, גו"א שפת"ח] שכוונת רש"י לתרץ הקושיא המפורסמת, קושיית רבי יהודה הלוי לראב"ע, מדוע תלה אלהותו ביצי"מ ולא בתור זה שעשה שמים וארץ, וע"ז מיישב רש"י שרק משום יצי"מ יתחייבו ישראל להשתעבד אבל לא משום בריאת העולם, אבל לא ביאר באמת מדוע זו. ולפי הפשטות הכוונה כמו שכתבו שאר הראשונים, שבריאת שמים וארץ לא מחייב את בני"י יותר משאר אוה"ע, שכולם נבראו בבריאה זו, ורק יצי"מ מיוחדת לבני"י. אבל זה תמוה, דהא עכ"פ בשביל ישראל זה צריך להיות מחייב. ועוד תירצו הראשונים, שמי אומר שכן הוא באמת, ומה ההוכחה שהוא אכן ברא שמים וארץ, אבל יציאת מצרים וקריע"ס הרי ראו כולם במו עיניהם והאמינו בה' ובמשה עבדו, והרי בריאת העולם בימי הראב"ע כבר חמשת אלפים שנה וישראל לבדם הם המודים שאכן היתה בריאה יש מאין. ובודאי כל התירוצים אמתיים ויסודיים, אבל נראה להעמיק יותר בשורש הדברים באר היטב.

בדברינו לפרשת שמות הזכרנו דרך אגב מה שנתקשו הראשונים על הקשר שבין שבת ויצי"מ, ובאמת בעשרת הדברות של פרשת יתרו לא מוזכר כלל, וכל טעם השבת הוא השביתה ממעשה בראשית, וכן הוא בפרשת כי תשא: בני ובין בני"י אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וכן בפרשת ויקהל: ששת ימים תעשה מלאכה גו' שבת שבתון לה', אבל בפרשת ואתחנן מגלה התורה טעם חדש שזוהי כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן צוך ה' לעשות את יום השבת, ולא מובן הקשר שבין יצי"מ למצות השבת. וכמו"כ מצינו בתפלת שמו"ע של מעריב, וכן במגן אבות, אומרים רק ענין מעשה בראשית, אבל בקידוש היום כליל שבת אנו אומרים שניהם – זכרון למעשה בראשית תחלה למקראי קדש וזכר ליציאת מצרים, והגמ' לומדת את זה מגז"ש של זכור את יום השבת לקדשו ולמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים,¹ אבל לא מובן הקשר, וכבר נו"נ בזה הראשונים.

והנה מצינו ענין מיוחד בשבת שלא מצינו בשאר דיני התורה, שמצד אחד שבת הוא מעין עולם הבא, שזה תענוג רוחני כמו שאומר הרמב"ם בפ"ח מתשובה הל"ב: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש כו' הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתיה, אבל מצד שני ילפינן מפסוק מפורש בישעיה וקראת לשבת עונג, שיש דין וחיוב עונג שבת, ואסור להתענות בשבת, ומזה ילפינן דיני קידוש במקום סעודה, וזה דין מיוחד בשבת [שביו"ט יש דין שמחה, אבל עונג שבת מיוחד לשבת], ותמוה הענין בזה, שהרי עונג שבת אינו ענין רוחני, אלא הכוונה לאכילה, ולשתיה, לעונה, לבגד טוב, וכל זה ענינים גשמיים, ומה הטעם שתצוה התורה שנענג את גופינו בשבת, ואדרבה אם שבת מעין עוה"ב היה זה צריך להיות עונג

רוחני, שבת קודש, והיינו צריכים לאכול כזית ומיד לברך ולשבת בבהמ"ד כל היום בתורה ובתפלה, אבל אנו מוצאים בגמ' שבת קיח א שכל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, ועוד כמה מאמרים, ובזמירות אנו מזמרים – להתענג בתענוגים ברכורים ושלו ודגים וכו', כל הגשמיות הזו, וזה באמת קיום מצות זכור, שמביא רש"י מחז"ל שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת, ומצאתי באמת במהרש"א בשבת קיח ב שעמד ע"ז וז"ל דלא מצינו שיהא מותר להתענג לילך אחר המותרות אלא בשבת שנאמר בו וקראת לשבת עונג, עיי"ש. ובפשטות זה מחביבות מצות שבת קודש, וכן יש כאן ענין של נשמה יתירה, אבל צ"ב בזה כנ"ל.

והנה מצינו ברמב"ן בפרשת תולדות שלדעתו האבות קיימו את התורה קודם שניתנה דוקא בא"י, והביא מחז"ל שיעקב שמר שבת שהרי מצינו במדרש עה"פ ויחן את פני העיר שקבע תחומין, אבל מ"מ זה היה דוקא בא"י כאשר חזר מבית לבן, אבל בסו"ד מביא שם מחז"ל שיוסף היה משמר את השבת אפילו במצרים [והוא מדרש בפרשת מקץ עה"פ וטבח טבח והכן, אין והכן אלא שבת כמש"כ והכינו את אשר יביאו, הרי ששמר יוסף שבת קודם שניתנה אפילו בחו"ל], ותירץ שהיה עושה כן ללמד את בניו אמונת בריאת העולם מלבם כוונת עבודה זרה ודעת המצרים. וצ"ב, דבשלמא ללמד לבניו אמונת בריאת העולם מובן, אבל מה זה שכתב להוציא מלבם כוונת ע"ז ודעת המצרים, שמשמע שזה דבר אחר שרצה ללמד לבניו על ידי שמירת שבת, ולא מבוארת כוונתו היטב. גם יש לציין, דאצל יעקב ראינו שנזהר מאיסורי שבת, ששמר הלכות תחומין, וזה החלק של שמור את יום השבת, שמירה ממלאכה, אבל אצל יוסף ראינו רק שנזהר בעונג שבת, וטבח טבח והכן, והיינו שקיים מצות זכור את יום השבת, זכרהו בכניסתו וביציאתו, אבל לא ראינו שנזהר במלאכת שבת.

והנראה בביאור ענין זה ע"פ מה שיש ללמוד מדברי רבינו בחי' [פרשת שופטים עה"פ לא ימצא כן מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וגו'], שכתב וז"ל: וראיתי בספר ידיעת הכוכבים ורוחניות שלהם הנקרא אגרת גאלינוס כו' כי מי שרוצה להמשיך אליו רוחניותו של שבתאי שהוא כוכב המשמש ביום שבת, שיש לו למעט באכילת הבשר ובשאר כל המאכלים, ושימנע מתשמיש המטה, ושילבש בגדים שחורים וכו' ע"כ באותה אגרת, העתקתיו משפת הגרי אל שפה ברורה, היא שפת לה"ק, והנה זה מחכמת התורה העולה על חכמת הכוכבים והמזלות שצוה אותנו במצות השבת אשר כוכב שלו שבתאי שנעשה בהפך מכל זה, כי החכמה הזאת סבה גדולה לתחלואי הנפש, וחכמת התורה להם תחבושת ורטיה: החכמה הזאת אסרה אכילת הבשר ביום שבת ולמעט במאכלים, ואנו נצטוינו שנתענג ביום השבת לאכול בשר ולשתות יין וכל דבר שיערב לנו שנאמר וקראת לשבת עונג, החכמה הזאת אסרה התשמיש, ואנו עיקר עונה בשבת כו' החכמה הזאת תלביש שחורים ואנו נלבש ביום השבת מילת וצבעונים שנאמר וכבדתו

¹ יצי"מ, ובהכרח שמכיון שזכור ושמור בדבור אחד נאמרו לא שייך להקשות כן.

1. ולכן דנו האחרונים אם יוצא ידי חובת קידוש בתפלת מעריב, שהרי לא הזכיר שם זכר ליצי"מ. וקצת תימה לפ"ז שבדברות יתרו שנאמר שם זכור לא מוזכר כלל ענין יצי"מ, ורק בדברות ואתחנן ששם כתוב שמור, שם מוזכר

מעשות דרכיך והם המלבושים הנכבדים כו' וברוך קל עליון אשר חנן אותנו דעה והשכל בדיעת תורתו ומצותיו ומנע אותנו מלטעות אחר הכוכבים ומזלות הוא שאמר ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח, והנחילנו המצות לזכותנו בהם ולהיות לנו בשמרם עקב רב, עכ"ל רב"ח.²

למדנו מדבריו שישנה מחלוקת יסודית בין מערכת הכוכבים והמזלות ובין מערכת התורה לגבי יום השבת שבו שולט המזל שבתאי, שלדעת מערכת כו"ם ביום ששולט שבתאי צריך להמעיט בכל עניני הגוף וההנאה, וכנראה מדבריו שם ששבתאי הוא מסוכן, וצריך פשוט להרעיר אותו, ומי שמענג עצמו ביום שבו שולט שבתאי נותן כח לשבתאי להזיק אותו, אבל דעת התורה היא למעלה ממערכת הכוכבים, כי התורה עליונה מזה, והיינו שבדאי יש כח למערכת הכוכבים, כי הקב"ה נתן להם כח בבריאה, בודאי יש כח ששמו כוכבים ומזלות, אבל מי שעובד אותם ושומע לו הוא עכו"ם, עובד כוכבים ומזלות, הוא נשמע להם ולכוחם, וחכמת התורה היא למעלה מזה, ובכדי להפקיע מחכמת עכו"ם צוה ה' הנהגה הפוכה ביום השבת, מה שאנו אוכלים ושותים בשבת זה לאפוקי הנהגת מערכת הכוכבים ביום השבת,³ ומי שמתנהג בהיפך הרי הוא עכו"ם.

ומובן היטב לפ"ז מה שאחז"ל כל השומר שבת כהלכתה אפילו ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, ונכתבה מימרא זו בגמ' לאחר הדין של כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, והיינו לפמש"כ הרמב"ם פ"א מע"ז הל"א: בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה כו' ואנוש עצמו מן הטועים כו' אמרו הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו ראויים הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד כו' התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להם קרבנות ולשבחם ולפארם

2. והנה רב"ח ציין שמקורו לזה הוא בספר של ע"ז הנקרא ידיעת הכוכבים, וחפשתי ברשת האינטרנט ומצאתי הרבה מקורות לזה בספרי עבודה זרה שלהם, ולדוגמא: Fasting on Saturday is considered highly beneficial and the most significant of all the weekly vrats. Scriptures advise this vrat for those who have a weak Shani dev in their Kundalis. Observed to please Saturn (Shani Dev), this vrat can win the blessings of Shani and remedy the ill effects of a weak Shani in the Kundali.

שוב מצאתי מפורש בכת"ס עה"ת בפרשת כי תשא: ושמו בני ישראל את השבת, נצטוונו במצות עונג שבת אע"ג שדומה לעולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה, משום שלא יאמרו שאנו שובתים בשבת כדעת הבטלמיסטים ששובתים בשבת ומשתוממין בו בעצב ושוממה מפני כוכב שבתאי השולט בו המשיבית כל המלאכות ומתעצב אנשים, לכן אנו מתענגים להורות שאנו למעלה מהכוכבים, וטעם השביתה כי בו שבת וינפש יתברך ויתעלה, עכ"ל.

ועיין ביערת דבש (ח"ב דרוש ג) שלכן קבעו הנוצרים הקדמונים שבדוקא שבת אינו יום מנוחה אלא יום ראשון או יום ששי, משום ששבת אינו יום מנוחה משום שאז שולט שבתאי.

3. ואולי יש לבאר לפ"ז הדין הנפסק בגמ' ובשו"ע שמותר להתענות תענית חלום בשבת אבל צריך למיתב תענית לתעניתיה משום שביטל מצות עונג שבת. ולכאורה תמוה, הלא כתב הטור בסי' רפח שהטעם שיכול להתענות ת"ח בשבת הוא משום שמכיון שהוא בצער על החלום הרע שחלם ממילא התענית היא עונג לו, וא"כ מדוע צריך כפרה בשביל זה, הרי לא ביטל עונג שבת? [ובכלל תמוה שלא מצינו שיותר לעבור לכתחלה על איסור ולהתכפר לאחר מכן, וכבר עמדו ע"ז התוס' בתענית דף י"א א' ד"ה אמר שמואל, עיי"ש.] אבל נראה, בהקדם מש"כ המג"א שהביא המשנ"ב בסק"א שאסור להתענות בשבת לשם תענית אפילו שעה אחת, וכ"פ הגר"א שהביא בביה"ל

בדברים ולהשתחוות למולך כו' וזה היה עיקר ע"ז כו' ופשוט ד"ז בכל העולם לעבוד את הצורות כו' וכיון שארכו הימים נשתקע השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתו ולא הכירוהו עכ"ל, והיינו שזה היה הע"ז של דור אנוש, שהם בודאי הכירו שהשי"ת ברא את העולם ולא כפרו בזה, אלא שהיא סברו – מה שבעצם אמת – שהקב"ה חילק מכוחו לכל צבא השמים את הכחות להנהיג את הבריאה, ולכן יש לשמש ולירח ולכל כוכבי השמים כוחות עצומים, וזה כח המזלות, אלא שברבות המים שכחו שהכל בא מה' וחשבו שהכח עצמו נמצא במזל ובכוכב, ושנשתקע השם הנכבד והנורא ולא הכירוהו, זה יסוד ע"ז של אנוש, ולכן כל השומר שבת כהלכתה, והיינו שלא רק שהוא שומר שבת אלא הוא מענגה כראוי, אז הוא מראה שהוא כופר בע"ז של דור אנוש, וממילא מוחלין לו על עון ע"ז, כי עשה תשובה שלמה.⁴

והנה פירש"י עה"פ משכו וקחו לכם צאן לעבודת הפסח, משכו ידיכם מע"ז, וכתב הרמב"ן [יב-ג] וז"ל טעם המצוה הזאת בעבור כי מזל טלה בחודש ניסן בכחו הגדול, כי הוא מזל הצומח, לכן ציוה לשחוט טלה ולאכול אותו, להודיע שלא בכח מזל יצאנו משם אלא בגזירת עליון, ועל דעת רבותינו שהיו המצרים עובדים אותו, כל שכן שהודיע במצוה הזאת שהשפיל אלהיהם וכחם בהיותו במעלה העליונה שלו, וכן אמרו קחו לכם צאן ושחטו אלהיהם של מצרים, עכ"ל, הרי שהמצרים היו עובדי כוכבים ומזלות, הוא מזל טלה, ולכן עבדו את הטלה בעולם התחתון, ולכן ציוה הקב"ה לשחוט אותו, וזה הכוונה בכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה', והיינו שאני אראה שמערכת האלקית גדולה בהרבה ממערכת המזלות, והיא שולטת בהם.

ונראה שזה היתה כוונת ירידת ישראל למצרים, שבעבר

ד"ה עד, ולא מובן מצד הסברא, הא תענית שעות אינה כלום, וא"כ מדוע אסור להתענות אפילו שעה אחת בשבת, ואיזה ביטול עונג שבת יש בזה. והנראה מוכרח מזה דיש שני דינים, א' חיוב עונג שבת, וזה אינו עובר אא"כ מתענה כל היום או עכ"פ עד שש שעות, אבל חוץ מזה יש איסור להתענות לשם תענית, ואפילו אם יאכל אח"כ מ"מ הא התענה, ולכן אף שבכל מקום תענית שעות אינה תענית, לגבי תענית בשבת נחשב כתענית. ונראה שזה מובן לפמש"כ שאיסור התענית בשבת מקורו מהל' ע"ז של מערכת הכוכבים, שהע"ז של שבתאי מורה בדוקא להתענות, וכל שמתענה מוסיף כח לע"ז של שבתאי, ולכן אפילו אם מתענה שעה אחת לשם תענית, כבר עובר איסור זה. ולפ"ז נראה שאף שהמתענה תענית חלום נחשב כעונג לו ולא ביטל עונג שבת, אבל מ"מ הוא מבטל את דין איסור תענית, וזה לא קשור לעונג שלו, שהרי עכ"פ התענה, ולכן צריך למיתב תענית לתעניתיה. ולפ"ז י"ל שהתירו לו להתענות בשבת משום שלמעשה לא ביטל עונג שבת, אבל מ"מ צריך לכפרה משום שעבר את הדין השני של תענית, ואין בזה סתירה, ודו"ק.

4. ובודאי ליסוד זה כיון בערה"ש סי' רע"א שכתב וז"ל: וראיתי מי שכתב שיקדש דוקא קודם לילה כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק [מג"א שם] ולענ"ד הוא תמוה דח"ו לומר שאנחנו תחת המזלות ואדברא ראיתי בקדמונים שהאומות הקדמונים היו יושבים בשבת בחשך ובוכים מפני שהמזלות של שבת מורים לרעה והקב"ה צוה אותנו להיפך להדליק הרבה אור ולהתענג עצמינו להראות שאנו למעלה מהמזלות ואותנו לקח ה' להוציאנו ממערכת השמים ואין נאמר כזה וצע"ג והבוטח בד' חסד יסובכנו, עכ"ל.

וברור שלפ"ז נבין את הרקע לתקנת חז"ל לחייב הדלקת נרות שבת בליל שבת, שלא נשב בחושך, ומפני שלום בית, והיינו משום שהמאמינים במערכת הכוכבים, בדוקא יושבים בחושך ומתעצבים, ובאים לידי קטטה, כי כן צוה השבתאי, ולזה הפקיעו חז"ל ולכן חייבו את זה חוק כל יעבור, עד כדי כך שהפושעת או השוכחת נקנסת, מה שלא מצינו בשאר דוכתי.

כבר הקשינו להבין ענין כור הברזל של מצרים, ואיך נצטרפו שם, שהרי אדרבה בני ישראל נפלו במדרגתם במצרים, שהרי הללו ע"ז והללו ע"ז, וגם מדוע הוצרכו לרדת וכי לא יכול הקב"ה לשעבד אותם בארץ כנען תחת מלך קשה ועריץ ולקיים ועבדום וענו אותם ואח"כ לפדותם ולשחררם. אבל הענין הוא כי החילוק בין א"י ובין מצרים היה בדוקא בנקודה זו, והיינו בכח מערכת המזלות שהוא נוגד את המערכת של הקב"ה, והיינו שבאמת כולם הכירו שיש בורא לעולם ושהוא ברא את העולם בששת ימי בראשית, אבל הע"ז של אנוש היתה שלאחר הבריאה חילק הקב"ה את הכח של הבריאה לצבא השמים ונתן להם כח, וזה ע"ז מיוחדת שבה האמין חלק מהעולם ובפרט מצרים [ואפשר שבא"י לא היתה ע"ז זו נפוצה כ"כ כי א"י אינה תחת המזלות כי עיני ה' אלקיך בה מראשית שנה עד אחרית שנה], ששם היה עיקר הע"ז מיוסד על זה, וזה הטלה שהם עבדו לו, ולכן נראה שהכוונה בירידת מצרים לישראל, ולשעבדם שם, ואח"כ להוציאם באותות ובמופתים, ביד חזקה ובזרוע נטויה, הוא בדוקא להוציא ממחשבת ע"ז זו, לשבור את כח המזלות, להראות שאין להן שליטה נגד רצונו של הקב"ה, ולכן הוצרך הקב"ה בברית בין הבתרים⁵ לגזור על בני"י לרדת למצרים, ששם היה המרכז של ע"ז זו, ובדאי ברבות השנים שכחו בני"י ממצאות השי"ת והאמינו בכח המזלות, הללו ע"ז והללו ע"ז, ולכן הוצרך הקב"ה להוציאם משם באותות ובמופתים, כלומר להראות למצרים ולישראל שמערכת הקב"ה גדולה וחזקה ממערכת הכוכבים, ולכן היה יכול פרעה בתחלה לשכפל את המכות בכח החרטמים, כי זה היה כל שיטתו, שהוא יכול לעשות במערכת הכוכבים מה שהקב"ה יכול לעשות במערכת הקדושה, ולכן קודם מכת חשך אמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, כלומר שאני רואה באצטגנינון שלי שישפך דם מכם שזה כוכב דם והריגה, והוא לא הבין שזה רק במערכת הכוכבים, זה עכו"ם, אבל הקב"ה במערכתו הפך את הדם הזה לדם מילה ודם פסח, ולזה הוצרכו ישראל לראות שהקב"ה שליט על המזלות, אין מזל לישראל.

וזה יסוד מכת בכורות כמו שהסביר הח"ח בשם עולם ח"א פ"ג, וז"ל: וכמו שאנו יודעין ביציאת מצרים שהם היו עובדים למזל טלה שהוא בחודש ניסן וידוע שהמזל הולך ומתגדל עד אמצע החודש שזה הלבנה במילואה בחצי הלילה, מה עשה הקב"ה להראות שהוא אלהי האלהים? הנה בחצי הלילה כל בכורי מצרים ובכל אלהי מצרים עשה שפטים וזהו שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו', היום הזה דייקא שאפילו ביום הזה שמזלם הולך ומתגדל אפ"ה הושפלו והוכו עד היסוד וכו', עיי"ש.

ובאמת מובן לפ"ז כל מהלך יציאת מצרים, שלא מובן כלל איך הכביד פרעה את לבו ולא שלח את בני ישראל בו בזמן

שראה שהקב"ה שולט בעולם ומענישו פעם אחר פעם, אבל ביאור הדבר הוא שאף שידע שהקב"ה בורא עולם אבל סבר שהקב"ה מסר את הנהגת העולם לגלגלים וכוכבים, ולכן אף שהקב"ה דורש שילוח אבל הוא שוב אינו בעל הבית על העולם, ולכן התחיל הקב"ה בעשרת המכות להראות לו שהוא שליט על הכל, באויר בים וביבשה, אבל פרעה עדיין סבר שאף שבודאי יש להקב"ה כוחות גדולים ושליטה גדולה, אבל כמו כן יש למערכת הכוכבים כח גדול ושליטה גדולה, ומכיון שלפי מערכת הכוכבים עדיין לא היה זמן ישראל לצאת – וכמפורש בראב"ע [שמות ו-ז] וז"ל: המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים כי היתה במערכת המחברת הגדולה למשרתים העליונים שיעמדו עוד בגלות, וכ"כ ראב"ע שמות לג-כא: והנה היתה במערכת השמים במחברת, שיעמדו בגלות מצרים עוד שנים רבות, ובעבור שצעקו אל השם ושב אליו הושיעם השם וכו', א"כ לא היה איכפת לו לסבול מכות, ולכן כבד לב פרעה מאן לשלח את העם, ולכן אפילו במכת בכורות שהקב"ה אמר לו שיכה את הבכורות ואז יצא העם, אבל סבר פרעה שאי אפשר שיצא העם, ובפרט בזמן חצות הלילה של ליל ט"ו ניסן שזה התגברות המזלות לאין שיעור, הרי יודע הוא שלא יצאו, ולכן דוקא בחצות הלילה, בזמן התגברות המזל, הוצרכה מכת בכורות, ולכן דקדק משה לומר כחצות הלילה שלא יאמרו שהוא בדאי, כלומר יאמרו שלא היה יכול לעשות את כת בכורות משום שכח המזל גדול בהרבה מכח של משה בנקודת חצות הלילה, ואילו היה מאחר שוב לא היה זה נצחון מוחץ.⁶

ולפ"ז נראה שזה כוונת הרמב"ן בפרשת תולדות בביאור שני הכוונות של יוסף בשמירת שבת, שיעקב באמת שמר רק את השמור, כלומר נזהר ממלאכה, משום שזהירות ממלאכה זה עדות על מעשה בראשית, אבל יוסף היתה לו בעיה אחרת, הוא גר במצרים, ששם סגדו לאליל ע"ז של המזלות, ושם סברו שכאשר שבתאי שולט אז צריכים לרסן את עונג הגוף, ולכן רצה יוסף ללמד לבניו שני דברים, א' אמונת בריאת העולם, וב' "להוציא מלבם כוונת ע"ז ודעת המצרים" היינו עבודת כוכבים ומזלות, שזה לא סתירה לבריאת העולם, אלא שזה ע"ז מיוחדת שמקורה ועיקרה במצרים, ולכן לא מצינו נקודה זו אצל יעקב, כי אצל יעקב עיקר השבת היה האמונה בבריאת העולם.

עכשיו יש לנו הבנה חדשה מדוע שבת הוא זכר ליציאת מצרים חוץ מזכר למעשה בראשית, דשמירת שבת הוא זכר למעשה בראשית, זה שביתה ממלאכה, הוא שבת ממאכה ואנחנו שובתים ממלאכה, אבל זכירת שבת הוא זכר ליציאת מצרים, ולכן אנו מקדשים אותו ומענגים אותו ומכבדים אותו כי כאן יסוד המחלוקת בין ישראל למצרים, בין מערכת הקב"ה למערכת הכוכבים, ולכן ב"י ניסן כאשר אמר הקב"ה לישראל משכו וקחו לכם צאן ושחטו הפסח, שאז התחיל הקרב הגדול בין הקב"ה

שרף אני ולא שליח, דלכאורה מה הרבותא בזה, והלא עד עכשיו היה משה נאמן ביתו השליח, ומדוע עכשיו יש ענין מיוחד שזה נעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו ולא על ידי שליח אחר. ולפמש"כ הכוונה משום שזה כל הדין, ואילו תעשה היציאה על ידי שליח, א"כ עדיין לא יסתמו פי דוברי שקר אנשי מערכת הכוכבים שגם הם טוענים שהם שליחים של הקב"ה שמסר להם את הנהגת העולם, ולכן בליל היציאה עצמה, בזמן שבה הוכרעה מערכת הכוכבים, אז צריכה להיות היציאה דוקא על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו.

5. ונראה שמטעם זה אמר הקב"ה לאברהם מיד קודם ברית בין הבתרים עה"פ ויצא אותו החוצה, שפירש"י מהמדרש: א"ל צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אברהם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן, וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל וכו', ולכן מיד לאחר כן בישר לו בברית בין הבתרים שידע תדע כי גר יהיה זרעך, כלומר זה היה הדרך על ידה יצאו בניך מהיות תחת שליטת המזלות, שהם יצטרכו לרדת למצרים ואז "דן אנכי" את הכח של מצרים, וזה ישבור את שליטת מערכת הכוכבים, ואז יקבלו עליהם עול מלכות שמים.

6. ולכן זה כ"כ חשוב מה שאנו מדגישים בהגדה: אני ולא מלאך אני ולא

למערכת הכוכבים, אמנם זה היה ב' ניסן, אבל זה היה דוקא בשבת, ביום שלדעת המצרים שולט שבתאי, והם התאמצו להמשיך את השפעתו על ידי עבודתם, וכלל ישראל משכו את הע"ז הזו בדוקא ביום שבו שולט שבתאי, הם הכריזו שלא איכפת להם כלל מכל זה והם יקיימו מאמר הקב"ה שציוה לשחוט הפסח, שציוה לשחוט מערכת המזלות, שמראה בעליל שהקב"ה גובר ממערכת הכוכבים, ולכן נצטוו בני ישראל לעשות את יום השבת, כי שמירת השבת אצל ישראל היא הסימן לא רק לחידוש העולם, אלא גם שהקב"ה שולט על המזלות, וזה כוונת הפסוק בפרשת ואתחנן: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן צוה ה' אלקיך לעשות את יום השבת, והיינו מכיון שה' הוציאך בכוחו הגדול, כלומר הכח הגדול ביותר ממערכת הכוכבים, ממילא צוה ה' לעשות את יום השבת, וזה יסוד שבת הגדול, שבדוקא ביום השבת, היום ששולט שבתאי, אז הראה הקב"ה את כחו הגדול בשחיטת הע"ז המצרית של הטלה שמסמל את מערכת הכוכבים. ואפשר שלכן בתפלת מעריב אומרים רק זכר למעשה בראשית, שתפלה זה החלק הרוחני של השבת שהוא עדות לחידוש העולם, אבל בקידוש היום שאז מתחיל חלק העונג של שבת, שם מזכירים ענין זכר ליציאת מצרים. ולמש"כ הח"ח א"ש היטב, דהילפותא בגמ' להזכרת יצי"מ בקידוש היום הוא דכתיב הכא למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים וכתוב הכא זכור את היום הזה לקדשו, ובפשטות זה גז"ש, אבל לפמש"כ הח"ח הכוונה היא שעיקר החידוש הוא שהיתה היציאה ביום הזה, ביום ט"ו בניסן, וזה אנו צריכים להזכיר בקידוש היום, כי עי"ז אנו מראים שאנו למעלה משליטת המזלות, ודו"ק.⁷

ולכן כאשר היו בני ישראל ראויים לקבלת התורה הכריז הקב"ה אנכי הויה אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אבל לא הכריז אשר בראתי שמים וארץ, ולפי"ד היינו משום שזה לא מספיק לקבלת התורה, דבזה האמינו הרבה שהק ברא

שמים וארץ, אבל עיקר הכפירה היתה הכפירה של המזלות, שלאחר הבריאה חלק ה' אותם לכל העמים, ובזה רק ישראל יכולים לכפור משום יציאת מצרים, ורק מכאן זה אתם משעובדים לי, ובשביל זה לבד כדאי כל ההוצאה, ולכן אפשר לצוות לא תעשה לך כל פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת להם וגו', ודו"ק.

וזה כל עבודת התפלה של ברכת ק"ש, דק"ש הוא קבלת עול מלכות שמים, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ונראה שאחד הוא אחד ומיוחד בלי צבא השמים שהם רק משרתיו אבל אין להם כח עצמי [וזה נתחדש ע"י שבטי קה במצרים, כלומר בא"י לא הוצרכו לזה], אבל ההכנה לזה בין בבוקר ובין בערב הוא ברכת המאורות – אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים ובתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים ברקיע כרצונו, בורא יום ולילה, גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור ומעביר יום ומביא לילה וגו', וכן בבוקר יוצר אור וברא חשך כו' המאיר לארץ ולדירים עליה בא"י יוצר המאורות, זה הדבר הראשון ברכה ראשונה בבוקר ובערב, כי זה ההכרזה שמערכת הקב"ה גדולה ממערכת הכוכבים ושהוא הבעל הבית והמושל בכל, ואנו לא אומרים יוצר העולם ובורא את הארץ ואת השמים, כי זה בכלל לא הענין, אלא העיקר הוא שהוא גדול ממערכת הכוכבים, ורק אח"כ אנו יכולים לקבל עול מלכות שמים, ואח"כ אנו אומרים שיש אהבה מיוחדת בין ישראל והקב"ה והיינו שיש לנו יחסים מיוחדים ואנחנו לא תלויים במזלות, אין מזל לישראל משום האהבת עולם ואהבה רבה המיוחדת שיש בינינו, ואז אנו אומרים בברכה אחרונה שלאחר ק"ש – בין בערב ובין בבוקר – שכל זה אנו מבססים על יציאת מצרים, המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם, המעביר בניו בין גזרי ים סוף כו' ואמרו כלם מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקודש!

כל מפרשי הרמב"ם, ועיין או"ש, ולדברינו א"ש.

7. ומוכן היטב לפ"ז כוונת הרמב"ם בפ"ז מחור"מ הל"א שהמצוה לספר בסיפור יציאת מצרים מקורה במצות זכירת יום השבת, וכבר תמהו על זה